

SOPRONI ÓVÓNÓKÉPZŐ INTÉZET

BÍRÁLÓ TANÁR: BAUER TIBORNE

AZ IRODALMI FOGLALKOZÁSOK SZEREPE AZ
ÓVODAI ESZTÉTIKAI NEVELESUNKBEN

SZAKDOLGOZAT AZ ANYANYELV MODSZERTANA
TEMÁBÓL

SOPRON, 1970. április

KÉSZÍTETTE: VARGHEGYI JÓZSEFNÉ
óvónőjelölt

V A Z L A T

I. ÁLTALÁNOS BEVEZETÉS

1. a. Esztétikum, az esztétikum megjelenési formái
- b. Művészet, irodalom - feladataik

II. ESZTÉTIKAI NEVELÉS AZ ÓVODAI IRODALMI FOGLALKOZÁSOKON

1. a. A gyermekkor szerepe az egyéniség kialakulásában
A nevelés fontossága - esztétikai nevelés
- b. Az esztétikai nevelést elősegítő életkori sajátosságok
2. a. Tudatos esztétikai nevelési feladatok - az irodalmi foglalkozások szerepe
- b. A gyermek és az irodalom, az irodalmi élmény - fontossága
3. a. A gyermekekkel megismertetett irodalmi anyag - tulajdonságai - tartalom, forma
A vers: mai gyermekköltészetünk
klasszikus költőink - szerepe az irodalmi esztétikai nevelésben
A próza: óvodánkban felhasználható műfajai /mese, elbeszélés/ - esztétikai követelmények

4. a. A természet adta élménylehetőségek kihasználása
irodalmi foglalkozásainkon
- b. A szemléltetés - szerepe a gyermek szép iránti
vágyának felkeltésében
- c. Az óvónő szerepe az esztétikai nevelésben

III. BEFEJEZÉS

1. a. A gyermek esztétikai fogékonyságának folyamatos
továbbfejlesztése - az óvónő felelőssége ezen a
téren

Az ember, élve mindennapi életét, keresi a szépet, keresi az esztétikumot a környező világban. Miért? Mi is az esztétikum, mit jelent egyéniségünk, életünk, társadalmunk formálásában?

A kisgyermek gyönyörködve nézegeti meséskönyve lapjait. Ujjongva kergeti a színes pillangót, kíváncsian figyel, mi történik túl a kerítésen, önfeledten fűz virágból láncot, koszorút.

Az iskolás egyre mélyebben ismeri meg a természet és a társadalom törvényeit, találja fel magát a világ kusza jelenségei között. Sok színes élménye van. Mi jelent élményt, mi esztétikai hatást számára? Egész csokorra való jelenség, mely a valóságot fejezi ki, mely eleven erővel hat érzékeire. Az esztétikumnak számos változatával találkozunk, ha tudatosan megtalálni vágyunk azt.

Művészeti alkotások váltak maradandóvá. Távoli, régtőlűnt századokból fennmaradt szobrok, freskók, festmények, építészeti alkotások keltenek bennünk ma is esztétikai élményt. Ez csak oly módon lehetséges, hogy igaz értékű példányokat van módunkban megcsodálni. Olyan alkotásokat, melyek az adott kort a maga konkrét valóságában elevenítik meg. Ezek az alkotások arra tanítanak bennünket, hogy "szeressük azt, ami remes, és megvessünk mindent, ami aljas". Megtanuljuk általuk, hogy az "őszinte, becsületes cselekedet mindig széppé válik, de a rossz, a becsstelen és önző cselekedet - bár a művészet ezeket is szépen ábrázolja - visszataszítóan csúnyává és undorítóvá ". Az esztétikumnak mindig mély emberi tartalma van. A bennünket körülvevő természet, növény és állatvilágunk, természeti jelenségek sokasága - ha figyelünk mindenre - érzéseket és gondolatokat keltenek életre bennünk.

Végigsétálok a kertünkön, észreveszem, hogy kifeslett a barackfa virága. Lehúszom magamhoz, nézem a virágot, feltétlen esztétikai hatással találkozom. A virág a megújulás gondolatát kelti életre bennem, örömet érzek, üdeseget, nyugalmat. A tárgyi környezet is ad esztétikumot. Lakásunk, használati tárgyaink, az utca képe, mind -mind kapcsolatban állnak a művészetekkel. A művészet feladata, hogy a természet és a társadalmi élet szétszórtan fellelhető esztétikumát művészeti alkotásba sűrítse, tegye elevenné, megrázó erejűvé. A művészet az esztétikum egyik megjelenési formája, az irodalom pedig egyik jelentős területe a művészetnek. Minden művészet, így természetesen az irodalom is, nagy erővel formálja az embert. Ha szeretjük a művészetet, akkor azt a világot, amelyben élünk, azt a világot, amelyet már ismerünk, egy új, telítettebb érzéssel tudjuk átélni.

A gyermekkor a később kialakuló felnőtt jellemének, vonásainak csíráit hordozza magában. A nevelés - így az irodalmi esztétikai nevelés - jelentősége is rendkívül nagy. A pedagógusnak, hogy a nevelés célját megközelíthesse, számos feladatot kell ezen a téren is megvalósítania. Az óvodáskorú gyermek életkori sajátosságai lehetővé teszik, hogy ezirányú törekvésünk eredményes legyen. A kisgyermeket számos környezeti hatás érte már óvodába kerülése előtt a családban, a közvetlen őt körülvevő világ sokszínűségében. A gyermek csodálkozó szemmel figyel minden újra, mint nagyszerű csodára. Felfigyel a nappalok és éjszakák szabályos váltakozására, járművek zakatolására, léptek kopogására. A mama öleiben ringatja, a fű is, a búzatábla, ha meglátta a mezőn, úgy ring, ha fúj a szél. Amikor még karon hordozzák, örül a ringató, tapsoltató, lovagoltató rigmusoknak. Rigmus kísérte az első lépéseit, dülöngélt később is,

táncocskát járt a mamával, szereti, kedveli a ritmust. Táncoltatták hóna alatt fogva és döntögetve

"Cini-cini muzsika, táncol a kis Zsuzsika

Jobbra dül és balra dül, tücsök koma hegedül".

Altatta is mondókával őt az édesanya

"Tente baba tente, a szemedet hunyd be,

Aludj ringó-bingó, pici rézsabimbó.

Alszik az ibolya csicsija, bubuja".

Összekapcsolódik először még a mozgás és a szó ritmusa, pompás játékként örül neki a kisgyermek.

Sajátos az óvódás gyermek szókedvelése is, játék a szavakkal, mely a későbbi verskedvelés alapja már. Értelmük mincs is ezeknek a szavaknak, mondókáknak, de az nem is fontos - hisz olyanok, mint a varázsszavak, - elbűvölik, elringatják a kisgyermeket, jó érzéseket keltve benne. Játékos szóalkotások, hangtánczó, hangulatfestő, muzikális felépítésű szavak, mondatok, mozgásképzeteket keltő igék, felkiáltások, kérdések, erős érzéki hatású melléknevek sokasága ez. Lehet, hogy csakogyan régi varázsmondókák töredékei csillámlanak a sok szélből összeszótt szövegben. A kisgyermek megnyugszik tőle, örömmel tanulja később maga is, hogy mondókával várhassa az első tavaszi fecskét, gólyát, katicabogarat, ha meglátja az eresz alatt, réten.

"Fecskét látok, szeplőt hányok,

Fonalat gombolyítok".

"Gólya, gólya, gilice

Mitől véres a lábad?

Török gyerek elvágta,

Magyar gyerek gyógyítja,
Síppal, dobbal,
Nádihegedűvel".

Tudjon mondókát, ha szemerkél a jó májusi eső,

"Ess eső, ess,
Hónap délig ess;
Zab szaporodjék,
Búza bokrosodjék.
Az én hajam olyan legyen,
Mint a csikó farka,
Még annál is hosszabb,
Mint a Duna hossza."

és szaladgálhasson le - fel az udvaron kitárt karral, hogy minél
többet foghasson meg az esőből. Örömmel hívogatja, csalogatja a
Napot is mondókával a gyermek:

"Süss fel Nap,
Fényes Nap,
Kertek alatt ludak vannak,
Mégfagynak.

Süss fel Nap,
Szent György Nap
Kertek alatt a kisbárány
Majd megfagy."

Mondókákkal, ígézőkkel, hívogatókkal, kiolvasókkal csap zajt,
örül a szavaknak, a ritmus szépségének a kisgyermek - és tudnunk
kell, hogy éppen ezek a hívogatók vezetnek el végül a népdalokig
s a nagyköltészetig.

A gyermek megismerése szinte pusztán érzeki, gondolkodási képszerű. Sok szín, hang, kép kell a gyermeknek. Ez a konkrét gondolkodás, a gondolkodás képszerűsége ad alapot arra, hogy az irodalmi foglalkozásokon megismert versek, mesék, elbeszélések cselekménysora, alakjai, mondanivalója a kisgyermekhez közel kerüljön.

Mivel az óvodáskorú gyermek ismeretanyaga meglehetősen szűkkörű és hézagos, nagy jelentőségű képzeletének mozgékonyasága, mely ezeket a hézagokat sokszor egészen sajátos módon hidalja át. Mozgékony ez a képzelet, ennek oka pedig az érzelmek sokszínűsége, az érzelen elsőrendűsége. A gyermek életében rendkívül nagy szerepet kapnak az érzelmek, hisz az érzelen az ismeretet előzi meg, s amiről ismeretanyaga még nincs, érzelmi alapja már van hozzá. Erről az oldalról közelíthetjük meg leginkább a gyermeket, hisz eziránt a legfogékonyabb. A mesét hallgató, verset tanuló gyermek beleélő képessége révén él együtt a szereplőkkel, szinte olyanra, hogy azonosítja magát velük. Érzelműi határozzák meg a hős melletti, vagy elleni állásfoglalását. Lelkesedik a szépért, jóért, az igazságért. Ezinte minden gyermekben kezdettől fogva fellelhető a jó és rossz közötti különbség felismerésének meglatása. Minden gyermek együtt a közösségben felismeri a jot és elutasítja a rosszat. Óvodás gyermekeink tehát rendelkeznek azokkal a sajátosságokkal, melyek révén tudatos nevelési feladatainkat már az óvodáskor elején el kell indítanunk. El kell erni, hogy megszeressék az irodalmat, legyenek igényesek, lássák meg a szépet, az igaz értéket, legyen már ebben a korban esztétikai érzékük, hogy felnött korukban is irodalmat kedvelő emberekké válhassanak.

Hároméves korára a legtöbb gyermek megismeri anyanyelve elemi szókincsét, a mondatszerkesztés alapvető törvényeit, a nyelv ritmusát. Meg tudja különböztetni a verset a prózától, érzelmi élete rendkívül sokrétű, gazdag. A családban irodalmi élményeit csak ritkán irányították. Az egyik erősen a tudatába kötődött, formálja erkölcsi érzékét, de olyan is van, ami alig hagy nyomot benne. Ha a szülő segítséget nyújt gyermekének az élmények befogadásában, akkor az erkölcsi és érzelmi szépség arra készíteti a gyermeket, hogy csak a bemutatott műre figyeljen, ne törődjön a körülötte levő tárgyi világgal. A felnőtt feladata, hogy a világot szépségnek tudja látni, igaznak és szépnek, és a gyermekkel is így láttassa meg azt. Dr. Hermann Alice: Kisgyermek a nagyvilágban című könyvében foglalkozik részletesen ezzel a kérdéssel, mesével és valósággal, a mesék igazságával. Az ő szavai ezek: "van értelme életünknek, van értelme az útnak, ami felé társadalmunk halad" és ezek is: "gyermekünk hada nézzenek örömteli várakozással az előttük álló út elé és őrizzük meg bizalmukat az emberekben". Ezt a tartalmat kell kifejezniük végső soron az óvodai foglalkozásokon megismert alkotásoknak is: neveljünk az igazságra, neveljünk a szépre! Irodalmi esztétikai nevelésünk színes és tartalmas lehet, ha megtaláljuk a legmélyebb esztétikai hatásokat kiváltó verseket, meséket, elbeszélésanyagot. Ezeknek birtokában élménytadó módon folytathatjuk esztétikai nevelésünket óvodánkban.

Az óvoda irodalmi anyagának - ha hatni akarnak -, a gyermekkor aránylag kicsiny és bizonytalan ismeretanyagára és élményvilágára kell támaszkodnia. Minden olyan írásmű, amely a gyermek értelmi, érzelmi világát meghaladja, felesleges az óvodában, mert nyomot a gyermekben nem hagy, igazi élményt nem kelthet.

Felnőttes gondolatok, nehezen kibontakozó szimbólumok, metaforák semmiképp nem gyermekeinknek valók. A 5-6 éves gyermek nem érti, nem értheti és érezheti meg például Ady: Párisban járt az Ősz című versének megkapó szépségét.

"Ballagtam éppen a Szajna felé
S égtek lelkemben kis rózse-dalok:
Füstösek, furcsák, búsak, bíborak,
Arról, hogy meghalok."

Ha minden szót a sorokból ismernének is a gyermekek, tudnák mi az a Szajna, lélek, rózse, bús, bíbor, a képek által közvetített gondolatok meghaladnák értelmi képességeiket. A költő merész és egyéni gondolattársítása folytán érezzük a vers különleges szépségét. Ugyanakkor a hézagoss ismeretanyaggal rendelkező gyermekek számára ezek a sorok nem élmény^űadók. A jó, nekik való írásművek megragadják a fogékony, a szépre érzékeny gyermeket. Újra szeretnek átélni a mű adta esztétikai élményt, a már megtanult verset többször mondogatják egymás után, kérik, ismételten újra és újra a szeretett mesét. Éppen ezek a művek azok, melyek képesek alakítani a gyermek erkölcsi nevelteit, képzeletvilágát, formálják világnézetét, teszik érzékennyé az esztétikai szépség iránt. Az óvodáskorú gyermek az irodalommal még nem egyedül, nem az olvasás útján ismerkedik, hisz a betűkkel is csak később fog találkozni. Irodalmi élményről az óvodás korban mégis beszélhetünk már, miután érzéki és vizuális benyomásai tudattá alakulnak a beszéd segítségével a gyermekben. A különböző művészeti ágakra jellemző, hogy esztétikai hatást közvetlenül, az érzékszervek segítségével nyújtanak. Például, ha a gyermek figyel a hegedű hangjára, közvetlenül érzékeli a zene szépségét, közvetlen jelent esztétikai élményt

számára. Így van-e ez az irodalom területén belül?

A szóhangok, ritmikus szókapcsolatok - a hallási érzékelés útján - örömeztetést keltenek a gyermekben. A beszéd elsajátításával válik képessé "lelki szemekkel" is látni. A hallott mondatok egymásutánja során - képzeletének segítségével - rajzolódnak ki benne a szavakkal ábrázolt alakok, helyzetek, eseménysorok. Kizárólag fantáziája segítségével tudja felfogni a köztük levő kapcsolatot, tér és időbeli viszonyokat, átélni és megérezni a mondanivaló igazságát, szépségét. Mindezek következtében válhat élményévé a műalkotás, eljut odáig, hogy rendkívül nagy érdeklődéssel kíséri végig a cselekménysort, tetszést érez, örül a mondanivaló és a nyelv szépségének. Miután ezt az élményt átélte a gyermek, éppen ennek hatására támadnak benne régebbi emlékek, érzelmek, hangulatok és mindezek hatnak a gyermek tudatára, formálják magatartását is. Rendkívül fontos, hogy a gyermekekkel megismerttetett irodalmi anyag rendelkezzen olyan tulajdonságokkal, melyek a gyermek képzeletét a legerőteljesebben képesek megmozgatni. Ha a vers - akár népköltészet, akár gyermekirodalmi mű - az óvodás által már ismert játékos formában hangzik el, érzelmileg árnyalt, a benne felcsillantott képek gyönyörűséget okoznak, akkor megfelelő élmények felidézésére is alkalmasak, a bennük kifejtett érzést a gyermek is képes átélni. A nevelői hatás éppen ezáltal érvényesül, a pedagógiai tartalom kizárólag művészi megformálásban kell, hogy kifejeződjön.

Az igazi író, költő szoros érzelmi kapcsolatban áll a tárggyal, jelenséggel, amiről ír. Erőteljes érzései ugyancsak intenzív érzéseket képesek a gyermekből is kiváltani például a vers hallgatása közben. A modern gyermekirodalom általában hozzáférhető a

kisgyermek számára, éppen érzelmi telítettsége, verseinek zenei-
sege, jó rímei és ritmusai révén. talán Weöres Sándor volt az, aki elsőként merészselt mindezekkel gyermekhallgatóság elé állni. Verseiben az érzelmi és esztétikai összhang tökéletesen érvényesül. "Fontosnak érzem, hogy a gyermekek olyan ritmikai, zenei és struktúrális anyagot kapjanak, ami lelkükben osztódni, sarjadzni kezd. Azért iparkodom minél zártabbá és dallamosabbá formálni gyermekverseimet, hogy a későbbi felnőtt lelkét megmentsem a formátlanságtól." - írja maga a költő. - És valóban, ha a felnőttek világában annyi lelki "formátlansággal" találkozunk, nem azért van-e, mert ezek a felnőttek gyermekkorukban nem kaptak megfelelő irányítást, mert akkor hallottak először verset, amikor már csak az értelem síkján közelíthettek hozzá. Bizonyára így van. Amit a gyermekkorban nem kaptunk meg, azt később pótolni, a vers esztétikai bűvöletébe később kerülni már nem lehet. A vers művészi hatását elsősorban a ritmus adja. A gyermekverseknek olyanoknak kell lenniük, melyek "az életet szomjazó gyermekben a világ tarka színeinek befogadását kényszerítő erővel segítik elő, olyanoknak, amelyek zenéjüknél, dallamuknál fogva mindjárt belopóznak fülükbe"

/Elek László/

A hangfestő és hangutánzó szavakkal történő érzékletes ábrázolás, például Szabó Lőrinc: Hangverseny, vagy Weöres Sándor: Buttog a fenyves című versében fontos zenei elem. Az akusztikai hatást fokozák a rímek és alliterációk. Ugyanakkor az érzelmi és zenei élményítést is elősegítik ezek. A legtökéletesebb hanghatásokra felépülő vers a Száncsengő. Tisztán csilingel a csengő, feldobban a lovak patkója, ugyanakkor tökéletesen érzékeli a közeledés és távolodás hangjait is a költő. Szétmálló hangerdő, csing-ling-ling

száncsengő. A gyermekek kedvelik a pattogó ritmust, például Weöres Sándor: Paripám, csodaszép pejko című versét, vagy a reális motívumra alapozott Csanádi verset.

"Kicsi kutya

vekk, vekk, vekk

Csihöl-csahol

bereked

Öreg kutya

vakk, vakk, vakk

Ha nem muszáj,

nem ugat"

A hangfestő, hangutánzó szavak dallamossága, s a találó ritmus, az egyszerű képalkotás, szóismétlés, rövid sorok, közeli rímek adják a kisgyermek számára az esztétikai élményt.

Mindent mozgásba hoz, élővé varázsol Weöres: A tündér című versében. Felnőtt fülnek is varázslatos képsor ez:

"Bóbita, Bóbita táncol,

Körben az angyalok ülnek,

Béka-hadak fuvoláznak,

Sáska-hadak hegedülnek."

és amikor az aránylag rövid versben Bóbita már táncolt, játszott, színyat ígézett a malacra, épített hajnali ködfalú várat, fogadta a Törpe- király fiát, lányát, és mindezt három versszakban teszi, mindannyiunknak érezni kell a rendkívüli mozgalmasságot. Az eleveniséget még fokozza is, hogy:

"Bóbita, Bóbita álmos,

Elpihen őszi levélen,

Két csiga őrzi az álmát,

Szunnyad az ág sűrűjében."

szinte érezzük a pajkos tündér kimerült pilegését.

Az Olvadás című tavaszi vers zenei hanghatása velünk annyiira közel áll a gyermekhez, hogy szinte tapintani akarná a téli napsütésben csillogó, átlátszó, hosszú jégcsapokat. A képalkotás és hangulatfestés remekműve ez:

"Csipp
Csepp,
egy csepp,
öt csepp
meg tíz:
Olvad a jégcsap,
Csepereg a víz."

Főnév és ige is az utolsó sorban a csepp hangutánzó szó. Eláradó örömet kelt az óvodásban a vers, s számunkra is szinte meghökkenítő, amiként az élettelen estztétikai élményé teszi a költő. Az esztétikai ábrázolásnak fontos eszköze a képszerűség, a cselekmény, a gondolatok, érzelmek, a mondanivaló képekben történő ábrázolása. Színes, mozgó, festői hatású képek felelnek meg az óvodáskorú gyermek életkorának, konkrét gondolkodásának, érzelemvilágának.

"Ha vihar jő a magasból,
Ne bocsáss el, kicsi bátyám.
Ha falomb közt telibold lép,
Kicsi néném, te vigyázz rám."

Bensőséges hangulatot teremt szavaival a költő. A természeti kép, a képekhez társított, mindannyiunk által ismert régi érzések és az emberi lélek szépsége, mely a sorokból felénk árad, az érzék és

tétikai élményt a felnőtt olvasónak. A verset hallgató gyermek szinte látja a kerek Holdat, amint lép a lombok között. Kötét van és közeledik a vihar, de a kicsi bátyja, kicsi néne vigyáz a még kisebbre. Így az esetleges félelemérzés a gyermekben a testvéri szeretettel tökéletesen feloldódik.

"Falú végén van a házunk,
A bozótból ki se látszik,
De a cinke, ha leröppen,
Küszöbünkön vacsorázik."

Megkapó kép ez a gyermek számára. Nemes, szép érzelmeket ébreszt benne, a szülői ház szeretetének érzését. Feltétlen pozitív erkölcsi érzést, hisz a házunk a falu végén van, még a bozótból is alig látszik ki, de ugyanakkor buszkeség is vegyül a gyermek érzéseibe és nyugalom, mert a cinke küszöbünkre szállt le vacsorázni. Nyelvtanilag egymáshoz lazán kötődő versszakok ezek. A mondanivaló szépsége fűzi őket egyébe mégis. A gyermekversek hatását sokszor fokozza a komikum és humor. Tökéletes zenei hatású Kassák vers Az ószeres dala. Emlékezetes marad a gyermekek számára feltétlen, hisz olyan mulatságos és meghökkentő dolgokat vásárol ez az ószeres!

"mindenféle
ringyet-rongyot"

"kecskebőrt és
szűk cipellőt
földre hullott
lyukas felhőt"

és ez mindennél érdekesebb:

"gyerekektől
tintafröccsöt,
nyafogást és
hosszú körmöt
veszek,
veszek,
veszek!"

A gyermeknek mindig tetszenek a groteszk figurák. Bizonyítják ezt a komikus mozzanatokkal telített gyermekversek sikerei a 3-6 évesek között.

"Harap utca három alatt
Megnyílott a kutyatér
Sippal-dobbal megnyitotta
Kutyafülű Aladár"

"Kőkerítés szélénél
tarka macska üldögél,
észreveszi a kutyát,
megmássza a szilvafát."

Sorolhatnám, idézhetném Weöres verseinek sokaságát, hisz mindegyikkel olyan esztétikai iskolát adunk gyermekeinknek, amely szilárd alapot képezhet későbbi esztétikai fogékonyságuk továbbfejlődésének. Gyermekköltészetünk eljutott a teljes értékű költészet csúcspontjára. Hisz Csanádi Imre, Gazdag Erzsébet, Zelk Zoltán, Szép Ernő, Kassák Lajos, Szabó Lőrinc, Fazekas Anna, Szűdi György megannyi magas színvonalú irodalmi élményben részesítik

óvodáskorú gyermekeinket.

Az igazi gyermekvers megkapó képei mögött kisugárzó erkölcsiségével volik erős hatásúvá, ezáltal lesz maradandó élmény a vers. Néha irreális fantáziaképekbe csap át a realitás, aminek oka a rendkívül nagyfokú érzelmi telítettség. Ha a gyermek megérti a szimbólumot, logikailag s érzelmileg is közel kerül hozzá, akkor alkalmas óvodai foglalkozásra is. Természetes azonban, hogy a legjobb nevelő-hatású vers az mindenképpen, mely reális világképet tükröz a gyermeknek művészi megformálásban.

Minden nagy költőnk is írt néhány verset gyermekeink számára, bár kevés azoknak a száma, melyek kimondottan óvodáskorú gyerekek érdeklődését tételezik fel.

Mint tudjuk, a XIX. század gyermekirodalma pedagógiai törekvésektől gúzsba kötött, merev, mintha nem is gyermekeknek, de apró felnőtteknek íródott volna. Ugyanakkor klasszikus költőink, Petőfi, Arany, Vörösmarty kisszámu gyermekverseit ma is bátran elővehetjük óvodáinkban. Hol vannak ezekből a versekből a "Gyermeki elméhez intéztetett erköltsi Rhithmusok", jó magaviseletre, erényre, szorgalomra oktatók, németből való fordítások, melyek természetes, hogy szinte kivétel nélkül erőltetett szövegű versek lehettek csak, melyekkel az esztétikai nevelést legutolsósorban érvényesíthetnénk.

Petőfi: "Arany Lacinak, Mi Kék, az Ég, A Nap ", valamint inkább iskolás gyermekek ismereteit gyarapító "Füstbe ment terv, Az Anyám tyúkja, a Tintásüveg," vagy akár a "János vitéz" csodálatos tündérmeséje felejthetetlen élmény a gyermekolvasó számára. Ezzük ezekből a versekből a minden idők Laciját, Juliskáját, ugyanezeket az érzéseket élik át a ma gyermekéi is. Hiszen valamennyi óvodában találkozunk ezekkel a Lacikkal, pajkos, vidám, bámuló, és szorongó

kíváncsian figyelő és felszabadultan hancúrozó fiukkal, lányokkal. Később Móricz Zsigmond és Móra Ferenc voltak azok klasszikusaink közül, akik, mint gyermekköltők is maradandót alkottak. A Móricz verses mesék tökéletesen lekötik a gyermekek figyelmét. Pattogó párbeszédei, a sok hangutánzás, a sorok tömörsége és élenksége, egyszerű és mulatságos képei megkapók. Nyelve gazdag, ikerszavai és talán a nép humorából fakadó igei, csodálatos, zengő szókincse, szójátéka, az ebből eredő zeneiség nagy mértékben formálja a gyermek nyelvkészségét, esztétikai érzékét. Milyen szívesen játsszák a legkisebbek is "A török és a tehenek" az "Iciri-piciri", vagy akár a népi játékokból áldolgozott "A héja" című meséket! Izlelgetik a szavak nagyszerűségét. A képek közel állnak hozzájuk, lenyűgözik őket. Hisz a falusi gyermekcsoportból ki ne ismerné tyúkanyót, s a tavasszal kikelt sárgapelyhes kiscsirkéket. Ki ne hallott volna a héjáról, mint rabló madárról? Igazi ijedelem az, amit a tyúkanyó szerepét játszó kislány érez. Igazi szorongással faggatja a csúnya madarat:

- "Mit főzöl, te héja?"

- "A magadét, héja?"

És az egész csoport újra, s újra ismétlődő együttérzésétől kísérve védi a kiscsirkéket:

- "Anyja vagyok, nam hagyom!

Hess! Hess! Hess!"

s aztán, amikor

" a héja

Ehesen

Továbbrepült
Mérgesen"

szinte érzem a mesélő gyermek hangjából a magasra csapó ujjongást.

A gyermekirodalomban új szint jelentettek azok a versek, melyeket Móra Ferenc ajándékozott a legkisebbeknek. Sikeresen ébreszthetjük fel gyermekeinkben a természet iránti szeretetet a "Sétálni megy Panka" című megható verssel. Könnyen találhatunk olyan megoldást, hogy a környezet összhangban legyen a vers tartalmával. Óvodánk szinte ideális helyen épült. Párszáz méterre egyik oldalon erdő, a másikon mező, amely a gyermek kicsiny világához mérve a végtelenség illúzióját kelti séta közben. Egy ilyen tavaszi sétán, - amikor már rengett a búzatábla, piroslott a pipacs, kéklott a búzavirág, lapulevelet is téphettünk legyezőnek a Nap melege ellen - hallották a gyermekek először a "Sétálni megy Pankát". Mert módunkban állt közvetlen megfigyelni minden növényt, véletlenül még a "szürös királydinnye" is utunkba került, lehetett olyan élménytadó ez a vers, hogy gyermekcsoportom ma is legkedvesebbjei közt tartja számon. De hisz nem is lehet másképp, ezeket a sorokat gyermek, felnőtt egyaránt a lelkébe kell, hogy zárja:

"Födjétek be, zsályák, dús leveletekkel,
Szelid széki fűvek, csillagfejetekkel!
S őre a mezőnek, szép jegenyenyérfa,
Te vigyázz reája, csöndes legyen álma!"

Az irodalmi foglalkozások nagy lehetőséget nyújtanak az esztétikai nevelésre. A kisgyermek megfelelő irányítással gyorsan észreveszi

a szépet, nemcsak a neki elmondott versek, mesék, elbeszélések szépségét, de, és talán elsősorban a környezet esztétikumát. A mozgásban levő természet jelenségeire, melyek állandó változásban vannak, keletkeznek, s elmúlnak, s éppen ezzel a változékonysággal nyújtanak szépet, feltétlenül figyel a gyermek. Kötelességünk, hogy ezt az élménylehetőséget kinasználjuk irodalmi foglalkozásainkon is. Sétáink, kirándulásaink helyét úgy kell összeállítani, hogy többféle hangulatú tájat is ismerhessenek meg a gyermekek, s ezáltal a világról nyert képük lehessen sokszínű és formájú.

Ugyanakkor, amikor valódi költői alkotásokra a kisgyermek gyorsan reagál, a prózai műfajok nehezebben kötik le érdeklődését. Az óvodába kerülő gyermek figyelmének összpontosítása igen nehéz feladat. Az első hetekben legjobb, ha képeskönyveket, leporellókat nézegetünk vele. A leporelló játék a gyermeknek. Színes, könnyen felismerhető figurákat, cicát, kutyát, labdát, babát ábrázol gyakran mozgásban, hogy a cselekményt is felismerhesse a hároméves óvoda. Forgatja, lapozza, épít is vele, kerítést, szobát. Közben gyönyörködik a képekben, mely színekkel, foltokkal közel áll hozzá - egyben első találkozása ez az irodalommal is, hisz a kép alá írt szöveget felolvassák neki. A gyermek megtanulja, örömmel mondogatja is, ha jó, ha rossz. Ha színvonalas, színes anyaggal találkozik már a kezdet kezdetén, akkor könnyen megalapozhatjuk a jövő irodalomkedvelőjét benne. Módunkban áll, és kötelességünk is válogatni, hisz elsősorban az óvónőtől és a szülőtől függ, hogy a művészire és művészietlenre egyformán fogékony gyermek mivé fejlődik. Minél több jó leporellóra feltétlen szükség van. A gyermek az első irodalmi hatásokból megőriz valamit, s nem lehet közömbös,

hogy mit visz majd magával ezekből az első, izlesét formáló élményekből.

Az első leporellók után rövid történetekkel elégítjük ki a kisgyermek irodalmi igényét. Legyenek ezek egyszerű felépítésű, rövid, akár saját szerkesztésű kis történetek. Az óvó néni által rögtönzött, a gyermek kis világáról szóló rövid prózai elbeszélések ezek. Eppen, mert alkalomszerűek, a művészi megformálást is nélkülözik. A gyermek életében feltétlen szerepet játszanak, de esztétikai szempontból értékelni őket nem lehet. Az első prózai műfaj, melyen keresztül a gyermek az igazi irodalommal megismerkedik, a mese. A vers, különösen az első mondókák, kiolvasó-, játékkísérő dalok, például ez:

"Éni, péni, jupiténi,
Efer, gefer, guminéni,
Iszlipó, iszlipó,
Fe vagy a fogó"

nem tartanak számot megértésre olyan értelemben, mint a próza, hisz jelentőségük éppen az érzelmi élet területén van. Ugyanakkor a prózai szöveg fő tulajdonsága éppen az, hogy vizuális élményekre támaszkodik, a szavak útján felidézett kép képsorrrá, majd epikummá fejlődik, feltárul a mese, melynek hőse talán maga a mesét hallgató gyermek. Esztétikai élménnyé a mese által kiváltott öröm csak akkor válik, ha a szöveg értelmét már felfogja a kis hallgató. Természetes azonban, hogy a mű hatása a prózáinál is nagy mértékben függ attól, hogy milyen mértékben képes az érzelmekre hatni. Nagy szerepe van a mesének a gyermek és a mesélő

/édesanya, édesapa, óvónő/ közötti őszinte, közvetlen, érzelmi telítettségű viszony kialakításában. Hiszen a mese közel hoz egymáshoz gyermeket és felnőttet - mintha egy közös varázslatot osztanának meg együtt, igen. Nagy mesemondónk, Benedek Elek is hálásan emlékszik vissza az udvarukon lakó Rigó Anisra, aki egyszerű zsellérlány volt csupán, de mesevilágával olyan figyelő ámulatot ajándékozott a kisfiunak, amilyen teljességet már sohasem, vagy az életnek csak egész ritka perceiben élhetett át újra. A valóság kapcsolódott össze a mesével és az író művészetét ez a kapcsolat mindvégig kíséri. "Addig csak Rigó Anis meséiből ismertem a rengeteg erdőt, rengeteg erdő közepén a kicsi kunyhót, melyben többszáz esztendő öregasszony lakik, akinek az orra a térgyit veri, s aki azzal fogadja az szállást kérő királyfit, vagy szegény legényt: szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál, mert különben így meg úgy. - Nem vélek csalódni, ha most, fehér hajjal, azt hiszem, hogy ezek a rejtelmes, titokzatos esték jegyeztek el engem egész életre a mesemondás tündéresszonyával." Az emocionális jellegű mesék nélkülözhetetlenek a gyermek életében, nagy erővel hatnak egész személyiségére, különösen érzelmeire. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy az élet szeretetére nevelő, optimista hitet tápláló meséket adjunk gyermekeinknek. Feltétlenül tartózkodni kell a félelemérzeteket keltő rejtélyes történetektől, hisz a 3-6 éves gyermek nem képes objektíve figyelni a cselekményt. A mesehős helyébe képzelve magát károsan befolyásolhatják érzelemvilágát ezek a mesék. Mi legyen tehát a mű tartalma? Legyen maga az öröm. Az élet, a természet, az ember szeretetéből táplálkozó öröm. Az óvodában elsősorban hasznosítható meseanyag az állatmese. Sajátos meseműfaj ez. Óvodai felhasználásra kizárólag azok kerülhetnek közülük, melyek nemcsak formai

szempontból állnak közel a gyermekhez, de a bennük kifejtett mondanivaló is érthető számára. Ilyenek például - bár sajnos még mindig nem kielégítő választékban kaphatók - "A kakas és a pipe, A kóró és a kismadár, A farkastanya". - A gyermekek szeretik ezeket a meséket, hiszen rövidségük, tartalmuk, szerkesztésük is a kisgyermek gondolat és érzélemvilágához igazodik. Kedves ismerőseivel találkozok a kisgyermek Tolsztoj: Répa című rövid meséjében. Mindenki maga elé tudja képzelni nagyapót, nagyanyót, a kis unokát, jó ismerős a kutyas, a cicus, a kis egérke is. Amikor regyszer séta közben répaföld mellett haladtunk el, kiáltott fel Jutka a csoportból: nézzétek, mekkora répák! Talán még a kiséggel együtt se tudnánk kihúzni! A mese könnyen érthető. A munkában még a legkisebb segítségére is szükség van. "A három törpe" című mesegyűjtemény anyagának egy része még a mondókavilág közelségében áll, a hangzásbeli öröm és a meg-megújuló ismétlés gyönyöre esztétikai örömet okoz." Volt a világon egy icinke-picinke kis asszony, annak az icinke-picinke asszonynak volt egy icinke-picinke kis tehene, azt az icinke-picinke kis tehenet megfejte egy icinke-picinke kis zsajtárba." Jól kielégíti a kicsik meseigényét, bár több fázisú meséről van szó, Arany László: A kis kakas gyémánt félkrajcára című meseje is. Hőse a kis kakas. Szegény gazdasszonyának találja a gyémánt félkrajcárt, de a kapzsi török császár elveszi tőle. Igen ám, de a kis kakas okos és ügyes, túljár a török császár eszén, s a mese végén három kád pénzt visz haza gazdasszonyának. A török császár póruljár. Ez a győzelem a mese alap gondolata, a szegények győzelme a gazdagok felett, ami két egymást követő eseményben jut ki-fejezésre. "A begye mind kieresztette a darázst, azok jól meg-

csipkedtek a török császár farát." A másik pedig: "erre a begye mind felszította a török császár három kád pénzét. A kis kakas hazavitte, odaadta a gazdasszonyának. Gazdag asszony lett belőle, még máig is él, ha meg nem halt." Ugyancsak kitűnő személyiségformáló szerepű Móra Ferenc: Nagyhatalmú sündisznócska című állatmeséje. Egyrészt erkölcsi mondanivalót tartalmaz, helyes állásfoglalásra bír. A kis sündisznócska győzött a hatalmas medvén, mert ügyes volt és bátor. A mese ugyanakkor színes beszédre is tanít és felejtethetetlen esztétikai élményt nyújt a gyermek számára. Festői hangulatot teremt jelzőkkel, mozgásokkal, cselekvéseket kifejező hangulatfestő igével /iramodik a szarvas, Mackó úr kidugja ormóttan fejét./ Színes képekkel elevenít meg az író egyes helyzeteket. "Mackó úr egyenesen annak a tölgyfának tartott, amelyiknek a tövében Sündisznócska nyaralni szokott. Éppen a küszöbön sütkérezett az értetlen s egy boglárkavirágot tartott a körmei között."

Az óvodában felhasznált meseanyag, mindig szem előtt kell, hogy tartsuk, csak akkor jelent művészi élményt, maradandó esztétikai hatást, ha képekben gazdag, cselekményében fordulatos, nyelvében erőteljes. A mesehallgatás a szépség és az öröm forrásává válhat így, bizton tudhatjuk. A nyelvi megformálás, az érzelmileg feldúsított költői beszéd megszeretteti a gyermekkel anyanyelve szépségeit, ugyanakkor megkönnyíti számára a meseszituációba való beleélést is. Az óvónőnek tehát törekednie kell a cselekmény képszerű ábrázolására, fel kell használni a nyelvben rejlő stilisztikai lehetőségeket. A gyermeket mesemondás előtt az óvónő előkészíti az élmény befogadására, átélésére. Fontos ez, hisz mesehallgatás közben el kell tűnnie a csoportszobának, megszűn-

nie a külső zajoknak és a gyermeknek ilyenkor mintegy bűvös körben szívja magába a mesék csodálatos szépségét. Az érdeklődést mindig felkelti a mesét bevezető formula, "egyszer volt, hol nem volt..." Erre feltétlen szükség van, hisz a mesevilág mint ha ezen a kapun tárulna fel a gyermek előtt. Aztán már - ha a mesélő megfelelő stiláris elemekkel képszerűen érvényre tudja juttatni a cselekmény erkölcsi alapjait - a mese szinte magától szövődik tovább, gyújtja fel a gyermeki képzeletet szinte elérhetetlen messzeségig. Keresnünk kell mindig pozitív érzelmeket keltő szavakat mesemondás közben. Főneveink legyenek konkrét jelentésűek és egyediak, mellékneveink festői hatásúak. Mozgást, sok mozgást adhatunk az igékkel, hangutánzó és hangulatfestő igék sokaságával. Inöulatszavak fokozzák az érzelmi hatást. Képes kifejezéseink, /megszemélyesítés, hasonlat/ az ábrázolt helyzetet szemléletessé teszik. Például "a kis legény olyan picurka volt, mint a hüvelykujjam, tán annál is kisebb." A múltban történt eseményeket sikeresebben hozhatjuk a gyermekhez közel a jelen idejű igealakokkal. Az orosz Bazsov mesék szinte kivétel nélkül otthonos² légkört teremtenek. Hisz hősei mintha valamennyien "minálunk," a "mi vidékünkön" élnének, annak ellenére, hogy a meseszöveg során igazi mesevilág tárul fel előttünk. A bonyolult mondat szerkesztést nem tudja követni a kisgyermek, használjunk tehát minél egyszerűbb felépítésű tagolatlan mondatokat mesélés közben. A megjelenítés sikeres eszköze az egyenes beszéd. Például: a didergő király meséjéből: "Ejnye, de rossz bácsi vagy te, király bácsi! - Acsi kislány, ácsi! Miért vagyok rossz bácsi? - Azért, mert leszédetted a házunk tetejét - pityeredett el a csöppség." Fontos esztétikai-hangulati szerepük van a nyelvi sablonoknak.

Minden szem a meselőre tapad, ha a mese egészen végigvonultatjuk ezeket /ment, mendegélt Hetedhét ország ellen; Elindult szerencsét próbálni; Szerencséd, hogy öreganyádnak szélítottál; Máig is boldogan élnek, ha meg nem haltak/. Mindezek az elemek több érzékszerv útján keltenek a gyermekben esztétikai élményt.

A mesehallgatás igazi ideje a 4-5 éves kor. Ebben az időben a gyermek már hosszabb és bonyolultabb felépítésű mesék és elbeszélések befogadására is képes. Érdeklődése fokozatosan a távolabbi környezet felé fordul, kialakul már benne a nélkülözhetetlen mesetudat, meg tudja különböztetni a valóságot a fantasztikától. Ekkor érkezik el az idő a tündérmesék világának feltörésére. A tündérmese az a műfaj, melyből a gyermekek leginkább megértik azt a csodálatos mondanivalót, mely szerint a jó, az igazság mindig győzedelmeskedik a rossz felett. A népmese művészi nevel erre a mondanivalóra. Világnézeti és esztétikai szempontból figyelve a népmesét, tartalmilag ritkán válik korszerűtlenné. Ki ne őrizné gyermekkori emlékei között a rablótanyát elfoglaló állatok, a mindenkinél eszesebb Hävelyk Matyi történetét? Ki ne emlékezne Holle anyóra a Grimm testvérek meséi közül, melyben a szorgalmas, dolgozó leány elnyeri jutalmát, de lusta, rossz testvére is méltó büntetését. Katajev elbűvölő tündérmeséje, a "Hétszínvirág" ugyancsak ebbe a korba való.

Fontos helyet kapnak az óvodai nagycsoportban a realiztikus, novellaszerű mesék, illetve mesefeldolgozások, mint például: A csilagszemű juhász, A roka, a medve és a szegény ember, Lióbel királykisasszony. Fontos gyermekirodalmi műfaj a prózai elbeszélés.

Részben párhuzamosan fut a mesével, majd később, az iskoláskorban felváltja azt. Tárgyát a mindennapi életből veszi, hősei többnyire gyerekek, vagy állatok, esetleg felnőttek - cselekménye reális keretek között folyik, nem olyan kötött szerkezetű műfaj, mint a mese. Stílusa világos és képszerű, könnyen áttekinthető. Nyelve tiszta és játékos. Ilyen történetek például: Donóth Blanka: Kati öltözködik, Móra Ferenc Panna-történetei, Gárdonyi gyermekelbeszélései, Mikszáth: Első bánat, Bianki: Erdei kunyhó és számos más novella is. Gazdagítják a gyermek érzékevilágát, erősítik a erkölcsi fogalmak kialakulását, fejlesztik a gyermek esztétikai érzékét.

A jó mesélő szinte játszik a hangjával. Az óvónő fontos feladata a hibátlan hangképzés, a szavak és mondatok helyes hangsúlyozása. Ábrázolni kell tudni a hangerő váltakozásával, de a beszéd ritmusával is. A mesélő állásfoglalását megérik a gyermekek a beszéd hangszínéből, hanglejtéséből,

A mese hatásosságát fokozhatjuk a mesék, történetek szemléltetésével. A színek, formák érzelmi hatást teremtenek. A szép mesét örömmel játsszák el maguk a gyermekek is. De a képekkel történő illusztrálás, báb, diafilm mind-mind esztétikai élményt jelentenek a gyermeknek. Amikor az óvónő bábut huz a kezére, a kis dolgok szépségén át vezet a nagy művészi élmény élvezéséhez. Vannak óvodások, akik kezdettől fogva felismerik a szepet, már a családból hozták magukkal a szép szeretetet. De a többség - és az óvónőnek velük kell felfedeztetni, megszerettetni a környezetben, a munkában, és az emberi kapcsolatokban rejlő esztétikumot - nem

ilyen. Kellemes élmény lehet az esztétikus külsejű bábu. A gyermekek felfigyelnek a kedves mozgásra, barátságos hangra, a bábu megmozdul, él, egyszerűen jelen van a foglalkozáson, meghallgatja, bírálja a gyermekek versmondását, néha maga is elmond egy verset.

A gyermek egyre nagyobb érdeklődéssel fordul a művészi megnyilvánulások felé, fogékonysága nő az esztétikai élmények iránt, figyel és fülel. Az óvónőnek pedig, - akinek nagy szerepe van a művészi élmény közvetítésében és megszerettetésében - vigyáznia kell arra nagyon, hogy az egyszer már felkeltett vágy a szép iránt a gyermekből soha ne aludjon ki. Hisz az óvodai élet, - s kiragadva ebből az egészből az irodalmi foglalkozások szerepét - sokféle szinnel és változatossággal táplálhatja ezt a vágyat a szép iránt. Társadalmunk, szocialista nevelésünk célja a sokoldaluan képzett ember fejlesztése.

En úgy érzem, az érzelemvilág gazdagsága a testi, értelmi, erkölcsi nevelés mellett - igazi gazdagság. Hisz a szép életünket teszi telítetté, életünket magává az öröm forrásává.

F E L H A S Z N Á L T I R O D A L O M

1. Az anyanyelv és környezetismeret módszertana I. rész
Az óvónőképző intézetek számára
2. Esztétikai nevelés az óvodában. Budapest, 1966.
3. Bauer Tiborné: Gyermekirodalom
Az óvónőképző intézetek számára
4. Prof. dr. Stefan Szuman: Az esztétikai nevelésről.
Óvodai Nevelés 1964. 7-8. sz. 299-300. 1.
5. W. Petrolay Margit: Az óvónő szerepe az irodalmi nevelésben
Óvodai Nevelés 1964. 4. sz. 129-131. 1.
6. Vajda Aurél: Az esztétikai nevelés módszereiről.
Óvodai Nevelés: 1964. 5. sz. 169-172. 1.
7. W. Petrolay Margit: Gondolatok a kisgyermekek irodalmáról
Óvodai Nevelés 1969. 2-3. sz. 108-141. 1.
8. Osvát Erzsébet: A leporellókról
Óvodai Nevelés 1965. 9. sz. 350-352. 1.
9. Dr. Hermann Alise: Kisgyermek a nagyvilágban. Budapest, 1964.
10. Fegyajevszkaja: Mit és hogyan meséljünk az óvodában?
Budapest, 1952. 50. 1.
11. Az esztétikai nevelés a szovjet óvodában
Óvodai Nevelés 1967. 12. sz. 438-441. 1.

12. Lengyel Dénes: Benedek Elek

Óvodai Nevelés 1968. 10. sz. 395-398. 1.

Lezárt irodalom V

Nagyon jó irodalmi érzékkel és tárgyirajlási készséggel
végzett munka. Az irodalmi foglalkozások esztétikai
jelentőségét szép, világos nyelven, jó stílussal fejezte ki.
Gyakorlati jártasságát a jól választott példák is bizonyítják.
A sokoldalúan feldolgozott témát jó rendszerrel felépítéssel
hozza egybe.

Szeged, 1910. 6. 29.

Felcs. 151

Bauer Tibor

Az **1970**-ben írt szakdolgozatom szkennelt változata **2013**-ban: a **Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Könyvtárából** jutott el hozzám. Az irodalomjegyzéket követő, kézírásos értékelést és minősítést ekkor láttam először. **Bauer Gabriella** tanárnő az **idézetek** jegyzékét hiányolta. Szorgalmi feladatként:☺, igyekeztem az évtizedek távlatából; utólag pótolni. Nem sikerült hiánytalanul. A gyermekrajz Zelk Zoltán: Anyu, végy egy hegyet nékem c, versének illusztrációja.

Várhegyi Erzsébet 2013.

IDÉZETT IRODALOM

4. oldal:	„szeressük azt, ami nemes...” „megtanuljuk általuk, hogy...” (?)
6. oldal: népi mondókák,	Cini-cini muzsika Tente baba, tente Fecskét látok Gólya, gólya gilice
7. oldal: népi mondókák,	Gólya, gólya gilice Ess eső, ess, Süss fel Nap
9. oldal:	Hermann Alice: Kisgyermek a nagyvilágban
10. oldal:	Ady Endre: Párisban járt az ősz
12. oldal:	Elek László: (?) Weöres Sándor: Száncsengő
13. oldal:	Csanádi Imre: Kicsi kutya, nagy kutya Weöres Sándor: A tündér
14. oldal:	Weöres Sándor: Olvadás Weöres Sándor: Ha vihar jó a magasból
15. oldal:	Kassák Lajos: Az ószeres dala
16. oldal:	Weöres Sándor: Harap utca három alatt
18. oldal:	Móricz Zsigmond: A héja
19. oldal:	Móra Ferenc: Sétálni megy Panka
21. oldal: mondóka	Éni, péní, jupiténi
22. oldal:	Benedek Elek: (?)
23. oldal:	Icinke picinke mese A kiskakas gyémánt félkrajcárja, népmese
24. oldal:	A kiskakas gyémánt félkrajcárja, népmese Móra Ferenc: A nagyhatalmú sündisznócska
25. oldal:	Móra Ferenc: A didergő király
26. oldal:	Népmesei, nyelvi sablonok